

Sekretne życie koszulki: śledztwo w sprawie twoich rzeczy

Ta lekcja ma charakter „otwierający oczy”. Zaczynamy od doświadczenia, przechodzimy przez detektywistyczną analizę faktów, a kończymy na uporządkowaniu wiedzy o globalnych mechanizmach, które kształtują naszą codzienność.

Twoje cele dla uczniów:

- Uczeń potrafi zmapować globalny łańcuch dostaw prostego produktu.
- Analizuje ukryte koszty (społeczne, ekologiczne) masowej produkcji.
- Rozumie pojęcia takie jak globalizacja, łańcuch dostaw i ślad węglowy.

Przygotuj wcześniej:

- Film: „Sekretne życie koszulki”.
- Prezentację: „Globalne Połączenia: Co odkryliście?”.
- Zestaw „Akta Śledztwa: Koszulka” (pocięte karty pracy dla grup).
- Infografikę: „Prawdziwa Cena Twojej Koszulki” (do wyświetlenia lub rozdania).

Przebieg lekcji krok po kroku

Krok 1: Wprowadzenie - „Metka prawdę ci powie” (10 minut)

Celem tej aktywności jest poczucie przez uczniów na własnej skórze, jak blisko nich są globalne procesy. Zaczynamy od prostego przedmiotu, który każdy ma na sobie.

Poproś uczniów, aby dyskretnie sprawdzili metki swoich ubrań. Możesz wypisać nazwy krajów na tablicy, tworząc improwizowaną mapę pochodzenia waszej klasy.

- Możesz powiedzieć: „Dzień dobry! Na początek zrobimy szybki test. Proszę, spójrzcie dyskretnie na metki waszych ubrań – koszulek, bluz, swetrów. Gdzie zostały wyprodukowane? Jakie kraje tam widzicie?”.
- Alternatywnie: „Czy zastanawialiście się kiedyś, skąd pochodzi wasza ulubiona koszulka? Sprawdźcie metki i powiedzcie mi, jak daleką drogę musiał przebyć ten kawałek materiału, zanim trafił do waszej szafy?”.

Następnie możesz w następujący sposób podsumować aktywność wprowadzającą:

- Widzę na tablicy: "Bangladesz", Wietnam, Chiny, Turcja, Indie. Dlaczego tak daleko? Dziś zamienimy się w grupę śledczą, aby odkryć sekretne życie tego przedmiotu”.

Krok 2: Główna aktywność - „Akta Śledztwa: Koszulka” (15 minut)

W tym kroku klasa przechodzi od ogólnej ciekawości do konkretnej, detektywistycznej analizy. Uczniowie samodzielnie odkrywają złożoność łańcucha dostaw.

Pamiętaj, aby przygotować zestawy dla każdej grupy przed lekcją:

- Wydrukuj Karty Pracy „Akta Śledztwa: Koszulka” (Etapy 1–6).
- Nazwy plików są zgodne z domyślną kolejnością procesu.
- Przetnij każdą kartę na pół (format A5 lub A6).
- Dla każdej grupy przygotuj komplet 6 kart, ale dokładnie je pomieszaj przed wręczeniem.

Podziel klasę na kilkusobowe "grupy śledcze". Każda grupa otrzymuje zestaw pociętych kart "akt". Ich zadaniem jest ułożenie ich w logicznej kolejności i odpowiedzenie na pytania pomocnicze.

- Możesz powiedzieć: „Każda grupa otrzymuje teraz 'Akta Śledztwa'. To pocięte fragmenty historii pewnej t-shirtu. Waszym zadaniem jest ułożyć je chronologicznie - od pola bawełny po sklep w Europie. Przeczytajcie uważnie 'poszlaki' na każdej karcie i spróbujcie odpowiedzieć na zawarte tam pytania o koszty środowiskowe i ludzkie”.

W trakcie gdy grupy pracują, dyskretnie krąż między ławkami. Twoja obecność ma sygnalizować gotowość do pomocy, a nie kontrolę. Zatrzymuj się przy każdej grupie na chwilę. Słuchaj, o czym rozmawiają, zanim zadasz jakiegokolwiek pytanie.

- Jeśli widzisz, że grupa utknęła przy układaniu kolejności kart, zadaj pytanie naprowadzające, na przykład: „Co musi się stać z bawełną, zanim trafi do farbiarni?”.

Czasami problemem nie jest treść zadania, ale dynamika zespołu. Twoim zadaniem jest dbanie o to, by każdy głos został usłyszany.

- Zwracaj uwagę na uczniów wycofanych. Możesz powiedzieć: Uczniu, uczennico, co Ty sądzisz o tej poszlacie dotyczącej transportu? Czy to 'niewidzialny koszt'?”.
- Zachęcaj uczniów do dzielenia się rolami: niech jedna osoba czyta, inna układa, a kolejna notuje wnioski

Podczas krążenia wyłapuj najciekawsze argumenty lub kontrowersje, które pojawiły się w grupach. Zapamiętaj, jakie problemy grupy miały problem z ułożeniem kart lub która najmocniej zareagowała na koszty społeczne. Przy późniejszym podsumowaniu lekcji w kolejnych krokach możesz wrócić do tego, mówiąc: „Grupa numer X zauważyła bardzo ważną rzecz dotyczącą transportu... opowiedzcie o tym?”

BUFOR CZASOWY - Skąd ta marża?

Jeśli któraś grupa ułożyła już karty i odpowiedziała na pytania, poproś ich o wykonanie zadania „Detektyw Finansowy”.

- „Spójrzcie na Kartę 4 (Szwalnia). Jeśli wasza koszulka kosztowała 100 zł, a szwaczka otrzymała z tego 1% , spróbujcie wypisać na kartce, na co – waszym zdaniem – idzie pozostałe 99 zł (np. transport, reklama, zysk marki, podatki)”. Czy według was te składowe ceny są uzasadnione? Czy można je zastąpić lub się ich

zupełnie pozbyć, aby zmniejszyć ostateczną cenę lub zwiększyć wynagrodzenie pracowników?

Krok 3: Potwierdzenie śledztwa - Projekcja i Analiza (10 minut)

Celem tego kroku jest uporządkowanie wiedzy zdobytej podczas warsztatu i skonfrontowanie jej z faktami przedstawionymi w materiale filmowym.

Wyświetl Film „Sekretne życie koszulki”.

- Możesz powiedzieć: „Właśnie zakończyliście swoje śledztwo. Teraz sprawdźmy, czy wasze wnioski zgadzają się z faktami. Zobaczmy film, który podsumowuje tę globalną podróż”.

Po filmie zapytaj uczniów, która z przedstawionych informacji była dla nich najbardziej zaskakująca.

- „Wiedza to pierwszy krok. Ale co dalej? Sama świadomość nie zatrzyma tej maszyny. Co waszym zdaniem możemy zrobić z tą wiedzą?”.

W tym momencie lekcji możesz zachęcić klasę do krótkiej dyskusji. Możesz oprzeć się na tych przykładowych pytaniach i tematach:

- „Spójrzcie na Kartę 1. 2700 litrów wody to dużo czy mało? Wyobrażacie sobie tyle butelek w tej klasie?”.
- „Przy Karcie 4: Dlaczego pracownik dostaje tylko 1 zł z koszulki za 100 zł? Kto decyduje o takim podziale?”.
- „Czy sądzicie, że farbiarnie wylewałyby ścieki do rzeki, gdyby działały w Europie, a nie w Azji? Dlaczego tam to robią?”.

Krok 4: Teoria - Uporządkowanie wiedzy (10 minut)

W tym kroku razem z klasą nazwiesz mechanizmy wykluczenia ekologicznego i społecznego. Przejdziecie od doświadczenia do zrozumienia definicji.

Uruchom prezentację „Globalne Połączenia”. Wykorzystaj ją do zdefiniowania kluczowych pojęć: globalizacja, łańcuch dostaw, ślad węglowy oraz Fair Trade.

Twój przewodnik po prezentacji: „Globalne Połączenia”

To jest Twój "skrypt" do prezentacji. Możesz użyć go do przekazania wiedzy slajd po slajdzie. Najlepszy efekt uzyskasz jednak, kiedy zapoznasz się z nim przed lekcją i spróbujesz opowiedzieć własnymi słowami i dodasz własne spostrzeżenia lub nawiążesz do rzeczy które już wcześniej były w klasie omawiane lub które klasa przeżyła. Wtedy prezentacja będzie prawdziwie “uszyta na miarę”!

Slajd Tytułowy

- Jak to rozegrać: Wyświetl slajd jako tło do podsumowania pracy grupowej.
- Narracja: „To, czego dotknęliśmy w naszych aktach śledztwa, ma swoją nazwę. Dziś uczymy się widzieć to, co często jest ukryte za niską ceną w sklepie”.

Slajd 2: Zwykła koszulka, niezwykła podróż

- Jak to rozegrać: Krótko przypomnij 6 kroków, które uczniowie układali z kart.

- Narracja: „Wasze śledztwo wykazało, że wyprodukowanie jednej koszulki to skomplikowany, wieloetapowy proces. Ten proces to doskonały przykład globalizacji”.

Slajdy 3-4: Globalizacja i Dlaczego tak daleko?

- Jak to rozegrać: Wyjaśnij mechanizm przenoszenia produkcji tam, gdzie jest najtaniej.
- Narracja: „Globalizacja to wzajemne łączenie się państw i firm. Korporacje szukają jak najniższych kosztów: bawełna z Uzbekistanu, szwalnia w Bangladeszu. Czy to zawsze jest dobre dla ludzi i planety?”.

Slajd 5-6: Globalny Łańcuch Dostaw i Ukryte Koszty

- Jak to rozegrać: Pokaż, że cena na metce (np. 50 zł) to nie jedyny koszt.
- Narracja: „Łańcuch dostaw to podróż, którą prześledziliście. Ale prawdziwa cena koszulki jest wyższa. Płacą ją inni i planeta w formie kosztów ekologicznych i społecznych”.

Slajd 7-8: Ślad Wodny i Koszt Ludzki

- Jak to rozegrać: Przywołaj konkretne liczby z akt śledztwa: 2700 litrów wody i 1-2% ceny dla szwaczki.
- Narracja: „Pamiętacie 2700 litrów wody na jedną koszulkę? To ślad wodny. A koszt ludzki? Pracownik w Bangladeszu zarabia często tzw. płacę głodową, która nie starcza na życie”.

Slajd 9-10: Szybka Moda i Alternatywa

- Jak to rozegrać: Zdefiniuj model „Fast Fashion” i zapytaj o rozwiązania.
- Narracja: „System, który to napędza, to Fast Fashion – produkcja tania, szybka i masowa. Ale czy istnieje alternatywa? Tak, jest nią Sprawiedliwy Handel (Fair Trade)”.

Slajd 11-13: Fair Trade i Twoja Rola

- Jak to rozegrać: Pokaż logo Fair Trade i wymień proste zasady świadomej konsumpcji.
- Narracja: „Fair Trade dba o godne płace i środowisko. Jako konsumenci macie realną władzę. Każdy zakup to głos. Kupuj mniej, noś dłużej, sprawdzaj metki”.

BUFOR CZASOWY - Napraw ten system!

Możesz go użyć, gdy szybko omówisz prezentację i zostanie Ci czas, lub jeśli widzisz, że uczniowie potrzebują praktycznego treningu sprawczości.

- Rzuć uczniom hasło z kart śledztwa (np. „Etap 4: Szwalnia – niska płaca”). Poproś grupy, aby w ciągu minuty wymyśliły jeden konkretny postulat, który mógłby zrobić coś w celu zmiany.
- Poproś, aby uczniowie przełożyli ten postulat na metodę SMART.
 - ŻLE (Ogólnik): „Chcemy, żeby szwaczki zarabiały więcej”.
 - SMART (Naprawiony): „Jako klasa napiszemy w przyszłym tygodniu e-mail do jednej znanej marki odzieżowej z pytaniem o wysokość pensji pracowników w ich fabrykach”.

Krok 5 - Podsumowanie i zakończenie (5 minut)

Ten krok ma na celu „uziemienie” wiedzy. Uczniowie powinni wyjść z lekcji z poczuciem sprawczości.

Zaproś klasę do podsumowania lekcji. Możesz wyświetlić Infografikę „Prawdziwa Cena Twojej Koszulki” jako tło do pożegnania.

- Możesz powiedzieć: „Dziś przeprowadziliśmy ważne śledztwo. Wiemy już, że nasze ubrania mają swoją historię, często trudną. Ale pamiętajcie: nie jesteście bezsilni. Wasza świadomość to pierwsza cegła wyjęta z muru niesprawiedliwości. Każdy wybór 'Fair' ma znaczenie”.
- Alternatywnie: „Pamiętacie metki z początku lekcji? Następnym razem, gdy będziecie w sklepie, spójrzcie na nie nie tylko jako na informację o kraju, ale jako na zaproszenie do zastanowienia się: kto to zrobił i jakim kosztem? Dzięki za dzisiaj, byliście świetnymi śledczymi!”

Krok bonusowy - Adwokat Diabła: Konferencja Prasowa

To ćwiczenie z pogranicza dramy. Możesz użyć je, jeśli cała lekcja idzie sprawnie lub wykorzystać na kolejnym spotkaniu celem odświeżenia treści z tej jednostki. Możesz wprowadzić je na koniec spotkania lub przed krokiem 3, aby "rozgrzać" klasę przed obejrzeniem filmu.

Celem tej aktywności jest zmuszenie uczniów do spojrzenia na problem z perspektywy systemowej i ekonomicznej. Pozwala im to zrozumieć, że problem „Fast Fashion” nie wynika tylko ze złej woli jednostek, ale z logiki współczesnego rynku, którą możemy świadomie zmieniać.

Wciel się w rolę „rzecznika prasowego Globalnej Marki Odzieżowej” - lub zaproś jednego odważnego ucznia. Poinformuj grupy, że mają 2 minuty na przygotowanie „najtrudniejszego zarzutu” opartego na poszlakach z ich Akt Śledztwa.

- Możesz powiedzieć: „Wasze śledztwo wykazało wiele niepokojących faktów. Ale świat nie jest czarno-biały. Zapraszam na konferencję prasową dyrektora firmy, która szyje wasze ubrania. On uważa, że to, co robi, jest jedyną słuszną drogą. Spróbujcie go przycisnąć do muru swoimi pytaniami!”.

Scenariusz odpierania zarzutów (rola Adwokata Diabła):

Poniżej znajdziesz 5 największych zarzutów oraz argumenty, których możesz użyć, by sprowokować uczniów do dalszej dyskusji:

- Zarzut: „Płacicie szwaczkom głodowe pensje (1-2% ceny)!”
- Argument Adwokata: „Zapewniamy tysiące miejsc pracy w regionach, gdzie nie ma innej alternatywy. Bez naszych fabryk te rodziny nie miałyby żadnych dochodów. Płacimy stawki zgodne z lokalnym prawem kraju, w którym działamy. Czy chcecie, żebyśmy zamknęli fabryki i zostawili tych ludzi bez pracy?”.

- Zarzut: „Wasza produkcja niszczy środowisko i zużywa tysiące litrów wody!”
- Argument Adwokata: „Bawełna potrzebuje wody, by rosnąć – to naturalne. My tylko zaspokajamy popyt. Gdybyśmy zaczęli stosować drogie, ekologiczne metody, koszulka nie kosztowałaby 50zł, tylko 250 zł. Czy wy, jako uczniowie, jesteście gotowi płacić tak dużo za jeden t-shirt?”
- Zarzut: „Zatruwacie rzeki toksycznymi ściekami z farbiarni!”
- Argument Adwokata: „Działamy w krajach, które mają takie, a nie inne przepisy ochrony środowiska. Inwestycja w nowoczesne oczyszczalnie w każdym kraju podniosłaby ceny ubrań. My tylko dostarczamy wam to, czego chcecie: modne kolory w niskiej cenie”.
- Zarzut: „Transportujecie ubrania przez pół świata, emitując tony CO2!”
- Argument Adwokata: „Transport morski to najskuteczniejszy sposób przewożenia towarów. Dzięki niemu możecie cieszyć się egzotycznymi materiałami z drugiego końca świata. To fundament dzisiejszej globalizacji, z której wszyscy korzystacie każdego dnia, używając choćby smartfonów”.
- Zarzut: „Produkujecie ubrania słabej jakości, które po kilku praniach lądują na śmietniku!”
- Argument Adwokata: „To się nazywa 'szybka moda'. Ludzie chcą zmieniać styl co miesiąc, a nie co pięć lat. My tylko reagujemy na wasze potrzeby. Gdybyście nie kupowali tyle ubrań, my byśmy ich tyle nie produkowali. To wy, konsumenci, nakręćacie tę maszynę”.

Po zakończeniu „konferencji” zapytaj klasę: „Jakie macie odczucia po wysłuchaniu tych argumentów? Czy niska cena rzeczywiście usprawiedliwia te koszty?”.